

О. О. Тележкіна

**БЕЗПОЛУЧНИКОВІ СКЛАДНІ РЕЧЕННЯ
З КОМПОНЕНТОМ ОБҐРУНТУВАННЯ
В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ**

Харків
2015

Розділ III
**РЕАЛІЗАЦІЯ БЕЗСПОЛУЧНИКОВИХ СКЛАДНИХ
РЕЧЕНЬ ІЗ ВІДНОШЕННЯМ ОБҐРУНТУВАННЯ
В СТИЛЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ** 62

- 3.1. Особливості функціонування безсполучникових складних речень із компонентом обґрунтування у розмовно-побутовому стилі 63
- 3.1. Реалізація безсполучникових складних речень обґрунтування в текстах усної народної творчості 72
- 3.2. Особливості функціонування безсполучникових складних речень обґрунтування у книжних стилях 80
- 3.2.1. Функціонування безсполучникових складних речень із відношенням обґрунтування у текстах наукового стилю 82
- 3.2.2. Функціонування безсполучникових складних речень із відношенням обґрунтування у текстах публіцистичного стилю 94
- 3.2.3. Особливості використання безсполучникових складних речень із компонентом обґрунтування у текстах художнього стилю 107
- Висновки до розділу III 121

Розділ IV
**БЕЗСПОЛУЧНИКОВІ СКЛАДНІ СТРУКТУРИ
ОБҐРУНТУВАННЯ І ТЕКСТ** 124

- 4.1. Актуальність розгляду співвіднесеності безсполучникових складних речень і тексту, що формує семантику обґрунтування 124
- 4.2. Структурна і смислова співвіднесеність безсполучникових складних речень обґрунтування й тексту 125
- 4.3. Розходження в будові безсполучникового складного речення й тексту у формуванні відношення обґрунтування 128
- 4.4. Семантична відповідність безсполучникових складних речень із компонентом обґрунтування і текстових утворень 130
- Висновки до розділу IV 138
- ВИСНОВКИ 139
- ЛІТЕРАТУРА 143

*Моєму Учителю
Сергієві Івановичу Дорошенку*

ВСТУП

Предмет дослідження становлять безсполучникові складні речення з компонентом обґрунтування в сучасній українській мові з їх своєрідними структурними ознаками, лексикограматичним наповненням і стилістичними функціями.

Будучи поширеними в сучасній українській мові як багатопланові щодо властивих їм значенневих відношень складні структури, розглядувані конструкції до сьогодні не піддавалися монографічному вивченню. До того ж у прийнятій у підручниках і посібниках з української і російської мов системі безсполучникових складних речень вони не визнані як окремий вид, а кваліфікуються як один із варіантів причиново-наслідкових безсполучникових структур: із прямим і оберненим відношенням вираження причини і наслідку. Це означає, що вони вважаються такими, в яких наслідковий компонент передує причиновому. Тим часом таке потрактування цього виду речень суперечить і логіці їх побудови, і семантичному наповненню предикативних частин таких висловлювань, оскільки зміст складної безсполучникової будови визначають семантичні відношення предикативних частин на відміну від сполучникових утворень, у яких сполучники визначають значення граматичної структури. Тому, по-перше, за відсутності сполучників наслідкова предикативна частина не може передувати причиновій, по-друге, так званий «причиновий»

компонент, як свідчать факти, поспіль не передає причинової семантики, що ставить під сумнів правомірність називати такі безсполучникові конструкції причиново-наслідковими з оберненим відношенням причини і наслідку. Таке розуміння цього виду безсполучникових складних речень актуалізує їх вивчення: виникає потреба не тільки віднайти адекватну назву цьому виду безсполучникових складних речень, але й розкрити особливості їхньої структури, лексико-граматичного оформлення, стилістичного використання як окремого виду безсполучникових структур. Це й спонукало обрати темою дослідження саме названий вид безсполучникових складних речень. Звернення до його аналізу зумовлено також наявністю різних поглядів на статус безсполучникових складних речень взагалі, що стимулює подальше теоретичне осмислення кожного з їх видів як самостійних із граматичної і самодостатніх із функціональної точки зору, незалежних від сполучникових речень видів складних структур. У світлі названого стає зрозумілою актуальність дослідження.

Його мета — виявити семантико-синтаксичні особливості відношення обґрунтування і властиве їм лексико-граматичне наповнення в структурі безсполучникових складних речень. У досягненні цієї мети передбачено:

- визначити зміст поняття «обґрунтування» щодо безсполучникового поєднання предикативних частин;
- встановити структурно-семантичні особливості різновидів безсполучникових складних речень із компонентом обґрунтування;
- проаналізувати особливості безсполучникових складних конструкцій із відношенням обґрунтування з погляду їх лексико-граматичного оформлення і смислового наповнення;

- подати класифікацію складних безсполучникових речень із компонентом обґрунтування, беручи за основу семантико-синтаксичні відношення між їх складовими частинами, для доведення неприйнятності погляду на безсполучникові складні речення як текстові утворення;
- виявити поширеність і особливості вживання аналізованих синтаксичних конструкцій у функціональних стилях української мови;
- віднайти спільне й відмінне у структурній і семантичній відповідності безсполучникових складних речень обґрунтування і текстових утворень такого відношення.

Мета і завдання визначили провідний принцип дослідження — функціонально-семантичний. Інтерпретація матеріалу здійснюється методами описування, зіставлення і трансформації. Мовні явища аналізуються з урахуванням взаємозв'язку лексичного і морфолого-синтаксичного вираження структурних компонентів предикативних частин.

Матеріалом для дослідження стали приклади безсполучникових складних речень обґрунтування, дібрані з різних функціональних стилів української мови, з джерел усної народної творчості, з усного розмовного мовлення.